

למהות תפקידו של רב קהילה

הרב בעז קפלן, רב קהילת "בת ציון" במבשרת-ציון

הקדמה

"כיום אין לנו רב קהילה. ב"ה יש המון חברה פעילים, למעשה יש לנו הכל:

- לסדרי התפילה והעליות - אחראי הגבאי (שאף מכריע במחלוקות שמתעוררות...)

- קריאת התורה - נאה ומדויקת, כמעט כולם מרוצים מהבעל-קורא...
- דברי תורה ושיעורים בשבת - נמסרים בסבב על ידי חברי קהילה ראויים.

- בחגים ובאירועים - מגיע רב השכונה עד לבית הכנסת שלנו ונותן דרשה.

- כשמתעוררת שאלה הלכתית - אפשר לפנות לאחד משני האברכים בקהילה.

- ואפילו שדכנית, מגשר ועורך-דין יש לנו, אז למה בדיוק צריך רב קהילה?

אבל מה... תמיד הרגשנו שבכל זאת משהו חסר... מישהו חסר...
אז כשאחד מהמתפללים העלה את הנושא - החל דיון לגבי הצורך ברב לקהילה, ואז התחילו השאלות - מהם תפקידי הרב? מי יגדיר עבורנו את סמכויותיו? ובכלל, על מה לשים דגש בחיפוש רב לקהילה?
בבואנו לדון בתפקיד רב קהילה אנו מוצאים מבוכה רבה כיוון שאין אב-טיפוס אחד.

ברור לכול, כי קהילות ישראל שונות ומגוונות, הן טכנית - כגון גודל הקהילה, מיקומה הגאוגרפי, ארצות המוצא של חברי הקהילה, גילאים וכו' - הן מהותית - כגון רמת הקפדה על תורה ומצוות, מזג וסגנון, קוד לבוש וכו'.

וכשם שהקהילות שונות, כך ניתן למצוא רבנים שונים, הן בחזות החיצונית - עם זקן או בלעדיו, סגנון לבוש וכד' - הן בדעות ובהשקפת העולם.

על אף השוני, ננסה לבחון את תפקידיו של רב קהילה באשר הוא. דיון בתפקידו של רב קהילה כולל את הכרת מרכיביו העיקריים של התפקיד, ואת הצורך ברב לקהילה - האם קהילה זקוקה לרב או שמא די לקהילה בבעלי תפקידים המנהלים את ענייניה? במאמר זה ננסה לסקור את התפקידים המגוונים שממלאים רבני הקהילות ואת ההכשרה הנדרשת לתפקיד זה. לבסוף ננסה לעמוד על ההבדל המהותי הקיים בין קהילה המתנהלת ללא רב לבין קהילה שעומד בראשה רב, ומתוך כך נסיק מהו החלק המשמעותי ביותר בתפקידו של רב הקהילה.

פירוט תפקידיו השונים של רב הקהילה

א. הנהגה רוחנית

וידבר משה אל ה' לאמר. יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה, אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה.¹

משה רבינו מבקש לו יורש, איש שיוכל להנהיג ולהוביל את עם ישראל. עונה לו ה':²

ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו.

1 במדבר פרק כז פסוקים טו-יז.

2 במדבר פרק כז פסוק יח.

הקב"ה בוחר ביהושע ומציין תכונה אחת שלו: "איש אשר רוח בו",
ופירשו חז"ל:³

איש אשר רוח בו - שיכול להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

ליהושע הייתה היכולת להלך כנגד רוחו של כל אחד. מנהיגות צריכה להיות מסוגלת לראות את הפרטים המרכיבים את הכלל, כלל ישראל. על המנהיג להבין את הרגישויות ואת השוני בין מרכיבי הציבור וככל זאת לנסות ליצור מכנה משותף רחב.

היכולת להנהיג נכונה את הציבור, הכישרון להיות רועה את עדת ה', הרצון להיות גם "איש" וגם "אשר רוח בו", היו מאז ומעולם השאיפות והתקוות של הרב בישראל.

כך מתאר הרב יחיאל ויינברג את מעמד הרבנות שהיה קיים בליטא:⁴

כבוד הרב והשפעתו הכללית הגיעו בליטא לשיא שאין כמוהו בכל תולדות ישראל בגולה. הרב ממלא כאן תפקיד של מורה הוראה, מנהיג רוחני ואף שליט. מעניין הוא להשוות מבחינה זו את וועד ליטא לוועד 4 הארצות. בוועד 4 הארצות הוגבלה השפעת הרבנים הגבלה מרחיקת לכת. משרת "פרנסי הוועד" לא הייתה שמורה לרבנים. בין שמות הפרנסים במאה ה-17 וה-18 אנו מוצאים דופא אחד, אבל לא רב. ואילו בליטא נמסרה ראשות הוועד כבר בישיבה הראשונה לידי הרב מבריסק. כאן עלו בחלקם של הרבנים כמעט כל המשורות הגבוהות והאחראיות של הוועד... הרבנים הטביעו את חותמם, חותם התורה, על כל פעולות הוועד ומילאו את כל החיים היהודים הציבוריים ברוחם, רוח המידות ודיני התלמוד.

יש לדעת שרב הקהילה הוא מנהיג הקהילה. עליו לשים לנגד עיניו את הכיוון שאליו הוא רוצה לכוון ולהדריך את הקהילה. אך עליו לזכור שבשל תפקידו החשוב, עיניהם של בני קהילתו נשואות אליו, ועל כן עליו להיזהר במעשיו וביוצא מפיו כראוי לאיש ציבור הנושא במשרה מובילה. מעמד זה דורש מהרב רגישות רבה והכרת הציבור על צרכיו ובעיותיו. אין הרב יכול "לשלוף" בכל פעם "פסק הלכה" ובכך להביע את דעתו.

3 רש"י שם על פי מדרש ספרי במדבר קמ.

4 בשו"ת שרידי אש כרך ד עמוד רפ.

דרושה זהירות. הוא צריך שיקול דעת מעמיק כדי להועיל ולא להזיק, לקרב ולא להרחיק.

נוסף על כך על הרב להיות קשור ומחובר לציבור. התקשורת של הרב עם הציבור המגוון שלו מצריכה אישיות שצמחה מתוך הציבור. אדם שהמציאות הישראלית זרה לו לא יוכל להבין את האנשים העומדים מולו. מעורבות, הזדהות ואכפתיות הן תכונות נפשיות שעל הרב לסגל לעצמו, תכונות אלו הן שיאפשרו לרב להנהיג את קהילתו בצורה הטובה ביותר.⁵

ב. בניית חזון

על הרב לשאוף להיות האידאולוג של הקהילה ומורה דרכה, המכוון את אורחותיה ואת תהליך הבניין והיצירה ברוח התורה, הפועל לאחדות עם ישראל ושלמותו. יש להיזהר ולהישמר מירידה לשולי החיים הציבוריים. יש לעמוד בפרץ ולא להרשות לצמצם ולגמד את פעולות הרבנות ואת סמכויותיה.

הגמרא במסכת מועד קטן אומרת:⁶

צורבא מרבנן דאיכא במתא - כל מילי דמתא עליה רמיא.

בתקופות הקדומות נשא עליו הצורבא מרבנן אחריות מיוחדת לעירו. זו חייבה אותו למדיניות שקולה ונכונה, על אילו עניינים לעמוד בתקיפות ועל מה עליו לוותר, עת לחשות ועת לדבר. בדורות האחרונים גדלו הפיצולים והקיטובים, והבעיה החריפה יותר עם יישומן של עמדות אידאולוגיות שונות במסגרות מפלגתיות-פוליטיות. מעמדו של הרב נעשה סבוך יותר, שהרי כל עמדה שינקוט, עלולה להתפרש כתמיכה פוליטית בפלח ציבור מסוים. הניסיון להיות ניטרלי וסטריילי מכל אבק רעיוני לא תמיד אפשרי, מה גם שמתוקף תפקידו ואחריותו על הרב לעצב את השקפותיו ורעיונותיו בהתאם למקורותיה של התורה. לא ייתכן להשאיר תחום זה פרוץ לאחרים ומשולל כל ריח תורה. הציבור מצפה מהרב לא רק לפסיקה הלכתית בענייני בשר וחלב אלא

5 "שמעתין" 21, מאמרו של הרב שלמה הכהן קוק "תפקידו של רב העיר בישראל".

6 דף ו עמוד א.

גם להנהגה ציבורית אידאולוגית. על הרב להלך בין הטיפות, להימנע מכל עמדה פוליטית ועם זאת לא להירתע מעמדה רעיונית, גם אם אינה מקובלת על כל פלגי הציבור. על הרב לשקול בזהירות ובאחריות אם רצונו להביע עמדה, וכיצד ומתי להביעה. ככל שהרב יתרחק מאבק פוליטי, כך יתרגל הציבור להיות הרב אובייקטיבי וצופה למרחק, אינו נגוע באינטרסים אישיים או סקטוריאליים, ושעמדתו נובעת משיקולים תורניים מובהקים.⁷

ג. הרבצת תורה

אחד התפקידים המובהקים של הרב הוא דאגה ללימוד התורה של הקהילה. הרב צריך לדאוג שמצוות תלמוד תורה אכן תתקיים בקהילתו בצורה הטובה ביותר, הן לילדים ולצעירים הן למבוגרים ולקנים. הרב הוא המורה הבכיר בקהילה. שיעוריו צריכים להיות מעניינים ומושכים ומותאמים לכלל הציבור על גווניו השונים. כדי למשוך את מרב הלומדים והלומדות לשיעורי התורה, על הרב לקיים שיעורים שונים לקבוצות אוכלוסייה שונות.

על מנת למלא תפקיד זה נחוץ שהרב עצמו יהיה גדול בתורה. הרב צריך למלא כרסו בש"ס ופוסקים קודם שהגיע לרבנות, ואף לאחר שהגיע לרבנות עליו להמשיך ולעמול בלימוד התורה ככל יכולתו, עליו להשקיע את כל כוחותיו ומרצו בלימוד התורה והרבצתה.

אך על מנת שדבריו יישמעו לא די בידיעות גרידא. על הרב להיות דוגמה ומופת אישי לכול בתורתו, ביראתו ובאהבתו. בכל אורחותיו עליו להיות "דוגמה לחיקוי" כלשון המחנכים, מפקד רוחני האומר "אחריי", אישיות המעוררת בלב הרואים געגועים לנעלה ולנשגב המתגלמים בה, ומעוררת רצון לחיות חיים דתיים ומוסריים שלמים. על ידי זה יוכל להרביץ תורה בקהילתו ולקדש שם שמים.

כמו כן נדרש מהרב לדרוש דרשות ברבים בשבתות, ברגלים ובאירועי

7 "רבנות: האתגר" בהוצאת עם עובד והמכון הישראלי לדמוקרטיה, מאמרו של הרב יעקב אריאל - "מעמדו של רב בישראל ותפקידו". כמו כן הסתייעתי אף בפרקים נוספים במאמר זה של הרב אריאל.

שמחה ועצב. הדרשה ברבים נחשבה תמיד בישראל לחובתו העיקרית של המרא דאתרא. מטרת הדרשה היא החדרת אהבת תורה ויראת שמים ללבבות, חיזוק האמונה ועידוד השאיפות למילוי ייעודו הנצחי של עם ישראל להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש.

אצל חז"ל אנו מוצאים את הביטוי "דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו"⁸. זאת אומרת שהדרשנים והחכמים מותאמים לדורותיהם, כלומר, על פי טעמים של השומעים. אולם כל זה רק בנוגע לצורת הדרשה ולסגנונה אבל לא בנוגע לתוכנה הרעיוני. זה צריך להיות מכוון לתכלית אחת ויחידה: חיזוק האמונה הדתית, הגברת הרצון הפנימי לקיום המסורת הקדושה של עם ישראל והעשרת הרוח בערכים נשגבים של תרבות התורה האלוקית. היות שלדרשה ישנה השפעה גדולה ובלתי אמצעית על גווניה השונים של הקהילה, צריכה היא לטיפול ולטיפוח מיוחד, וראוי לרבנים להקדיש את מיטב כישורנם וזמנם לשכלול הדרשה הן בתוכן הן בצורה.

לצורך כך יש להיטיב את התקשורת עם הקהילה, ולהשתמש בכל אמצעי ההסברה וההבעה בכתב ובעל פה. משמעות מיוחדת נודעת לדבר בימינו נוכח תפקידם הגובר והולך של אמצעי התקשורת - הספרות, העיתונות, הרדיו והאינטרנט - ביצירת דעת קהל ובגיבוש השקפות האדם. יש לכוון את ההסברה ולהתאימה לקהל השומעים. כמו כן אף בהכרעה ציבורית, הנצרכת לעתים, אין לאבד בסערת הפולמוס את האהבה ואת הקשר הנפשי עם העם, בבחינת "נאמנים פצעי אוהב", ולשמר את הרצון היסודי לקרב ולהיטיב.

ד. פסיקת הלכה

הרב הוא הדמות התורנית הקובעת בקהילה, ולכן מוטל עליו להורות את התורה למעשה בכל מקצועות החיים היום-יומיים. הוראה זו מקיפה את כל החיים הדתיים והציבוריים, האישיים והמשפחתיים. בהוראה זו כלולה משרת הפוסק - המורה צדק בענייני כשרות, שבת ויום טוב, טהרת המשפחה, תפילה, ברכות, ספר תורה, תפילין ומזוזות, גזל, הונאה ונזקי שכנים.

בעצם, כל פסיקה הלכתית היא לימוד תורה, כי תורה אינה רק תאוריה מופשטת אלא הוראה למעשה, וכשאדם שואל את רבו שאלה ורבו פוסק לו, הוא מלמדו דבר שלא ידע עד כה.

כך מסבירים רבותינו את המשנה "אהב את המלאכה ושנא את הרבנות": "אהוב את מלאכת הרבנות - את פסיקת ההלכה והוראת התורה, ושנא את הרבנות - את השררה שבה, את הכיבודים ויתר תופעות הלוואי. לשם כך על הרב להכשיר היטב את עצמו לתפקיד זה ולעמול בתורה בצדדיה המעשיים, כדי שיוכל להשיב כהלכה על מה שיישאל. כחלק מתפקיד זה מוטל על הרב להתעניין ולקחת חלק בכל ענייני הציבור, כדי להכניס שם את הקודש ולהשיג שכל דבר ודבר יסודר על פי רוח התורה. בזמננו, נוסף על הדרישה שהרב יכשיר את עצמו לתשובות, עליו לעורר ולהכשיר את קהל עדתו לשאלות. לכן מוטל על הרב לרדת אל העם ולהעלותו ולא להמתין לבאים אליו בלבד, שלצערנו אינם כה מרוכים כפי שהיינו מצפים לראות.

ה. גמילות חסדים

בשם ר' חיים מבריסק מוסרים¹⁰ שתפקידו העיקרי של הרב הוא לעסוק בגמילות חסדים. הגדרה זו עלולה להפתיע לכאורה, בפרט מפיו של גאון הלמדנות בדורו, שהרבצת התורה הייתה בראש מעייניו. אלא שיש להבין שגם הרבצת תורה היא גמילות חסד לתלמידים הצמאים לתורת רבם.

ר' חיים, שהיה ידוע ומפורסם בחומרותיו ובהידורו במצוות, היה נוהג מידת חסידות גדולה גם ובעיקר במידת החסד. נשים שסטו מדרכן וילדו ממזרים היו משאירות את תינוקיהן בפתח ביתו כי סמכו על כך שלא ימצא להם דואג ומטפל טוב ממנו.

הפעלת מערכת צדקה וחסד הייתה מאז ומעולם תפקידם של גדולי התורה. המסורת היהודית יודעת לספר סיפורים רבים על הדרכים המגוונות שבהן רבנים הצליחו להתרים עשירים בעין יפה לאלמנות ויתומים, לחסרי

9 פרקי אבות פרק א משנה י.

10 שרי המאה חלק ב עמוד 220 והלאה, וכן בספר הראשון לשושלת בריסק עמוד 442.

בית ולהכנסת כלה, לקמחא דפסחא, למתנות לאבינונים, לפליטים שביקשו מקלט ולפדיון שבויים.

הרבנים עסקו בשלום בית, בביקור חולים ובניחום אבלים. לפעמים הם עצמם שילמו את החוב שחייבו נידון בדין או שכיסו מכיסם הוצאות שנגרמו בעטייה של פסיקה שבה נאלצו להטריף מאכלו של עני. למותר לציין שהרבנים נחשבו בדרך כלל כמי שהם עצמם שייכים למעמד העני בקהילה.

אף בימינו אחד מתפקידיו הראשיים של הרב הוא לדאוג לחולים, לעניים ולזקנים, לנכשלים ולמסכנים, בין במובן החומרי בין במובן הנפשי והמוסרי, וכבר אמרו חז"ל:¹¹

על שלשה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

גמילות חסדים פירושה¹² ביקור חולים, ניחום אבלים, קבורת מתים ושמחת חתן וכלה. תפקידים מרובים אלה מוטלים על כתפיו של הרב, משום שתכלית היהדות היא השכנת האמונה והערכים הנשגבים בעולם העשייה ונתינת ביטוי מוחשי לאותה השראה עליונה שהתורה מעניקה לנו. נעשה ונשמע – השמיעה, ההקשבה לחזון האלוקי, באה עם המעשה ומתוך המעשה.¹³

בעניין זה מסופר על ה"נודע ביהודה"¹⁴ שעם התמנותו כרב בקהילת פראג הרבה להוכיח את בני עדתו על התרפותם מהחזקת ידי עניים. משנוכח לדעת שדבריו נופלים על אוזניים ערלות, הלך לרחובה של עיר, אל בין הסוחרים העומדים שם. כשראו זאת הסוחרים תמהו מאוד, מה לו לגאון הגדול בין הסוחרים, ואחד השואלים אף שאלו על כך.

השיבו ה"נודע ביהודה": הנה אנחנו רואים כי שולחן שיש לו 3 רגליים, אם נחסרת לו רגל אחת – מניחים תחתיה איזה דבר וסומכים אותו, ושוב יכול השולחן לעמוד כבתחילה. אולם אם נשכרת גם הרגל השנייה, אי

11 פרקי אבות פרק א משנה ב.

12 הרב עובדיה מברטנורא, רש"י.

13 קובץ מאמרים לפרקים, הרב יחיאל ויינברג, מאמר "מוסד הרבנות".

14 מובא ב"מופת הדור" בחלק הסיפורים, בסוף שו"ת "שיבת ציון" להרב שמואל סגל לנדא, בנו של ה"נודע ביהודה".

אפשר לסמוך את השולחן עוד והעצה היא לקצץ גם חלק מהרגל השלישית עד שהשולחן יעמוד בגובה שווה עם שתי רגליו האחרות. והנמשל הוא זה, חז"ל אמרו: "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים". כאשר נחרב בית המקדש - נשברה רגל, והיא העבודה. באו חז"ל ואמרו: "איזוהי עבודה שבלב? זו תפילה, ונשאר העולם עומד כבתחילה. כעת כאשר אנשי עדתנו קופצים את ידיהם מלחונן דלים, אזי גם הרגל השנייה, גמילות חסדים, נשברת. ואם כן, על מה יוכל העולם לעמוד ולהתקיים? על כן, אמר ה"נודע ביהודה", אמרתי בלבי אלכה גם אני אל השוק ואשבור גם את הרגל השלישית, התורה, ואז יוכל העולם לעמוד ותבל בל תימוט.

1. ייעוץ והשכנת שלום

רב קהילה כשמו כן הוא - רב של קהילה, ועליו לדאוג שתהיה כזאת, מאוחדת ובריא. על הרב לסייע בגיבוש הקהילה. לשם כך עליו להכיר את בני קהילתו ולדאוג לכך שתיווצר קהילה מאוחדת, תוססת, עם קשר טוב בין חבריה. לשם כך עליו לפעול בנועם ובחכמה ולגייס לרשותו את המשאבים האישיים והקהילתיים.

חלק מתפקידיו הקלאסיים של הרב הוא הענקת עזרה נפשית, רגשית ומעשית לזקוקים לכך - ייעוץ לזוגות, ניחום אבלים, פתרון משברים חברתיים ועוד.

בעבר לא היה איש בקהילה שידע לטפל בבעיות אלו טיפול מקצועי, לפיכך שימש הרב ככתובת טבעית ויחידה לכך. עם התפתחות תחומי הפסיכולוגיה השונים, יש בקהילה של היום אנשים שעברו הכשרה מקצועית וצברו ניסיון רב בעזרה נפשית וחברתית.

למרות זאת, עדיין יש צורך ברב. לעתים, העזרה המקצועית הניתנת לאדם על ידי מומחים אינה מספיקה ויש צורך בתמיכה ובסיוע של אנשים נוספים הקרובים אל מבקש העזרה. רב קהילה, אם הוא אכן מתאים לכך מבחינת אישיותו, צריך להשתדל ולעזור בתחום זה עד כמה שניתן, וכמובן שעליו להיות מתואם עם הגורמים המקצועיים ולהיות להם לעזר.

במקרים שונים ייתכן שאף יגיעו אל הרב אנשים שלא יסכימו להתערבות גורמים אחרים והרב יצטרך להתמודד עם הבעיה באופן

עצמאי. אך יש לדעת שלכל אלו דרושה הכשרה. נכון, לא ייתכן שרב בהכשרתו יעבור את תכנית הלימודים של עובד סוציאלי, אך יש בהחלט מקום להכשרה בסיסית בתחומים אלו כך שהרב יידע לזהות את הבעיות ויידע להפנות לגורמים המתאימים ולהתייעץ אתם כדי שיסייעו בעדו במקרים שונים.¹⁵

בעניין זה אנו מוצאים בספר מלכים¹⁶ כי בשעה שזכה שלמה המלך ע"ה למלכות נראה אליו ה' בחלום הלילה ואמר לו שאל מה אתן לך, וכאשר השיב שלמה המלך שהוא חפץ בחכמה ומדע, זכה ונתן לו ה' גם עושר, נכסים וכבוד. אך הרי מדברי ה' משמע שבכל אופן לא יזכה כי אם במה שישאל ותו לא, ואפילו אם יבכר את החכמה על העושר, ובכן מדוע נשתנה הדבר לטובה וזכה גם במה שלא שאל?

אומר הרב שלמה זלמן אויערבך¹⁷ כי אילו בחר שלמה המלך בחכמה ומדע רק מפני רוב אהבתו לחכמה, לא היה זוכה כלל גם בעושר וכבוד. אך זכה במה שזכה מפני שנימק את בקשתו כי חפץ הוא בחכמה ומדע למען יוכל לשפוט את עם ה', ובעבור זה זיכה אותו ה' ואמר לו החכמה והמדע נתונים לך, ועוד הוסיף לו גם עושר נכסים וכבוד.

מכך למדנו שאם באמת ובתום לב חפץ המנהיג להדריך את העם בדרך הישרה, הרי הוא מתגדל ומתעלה לאין שיעור וזוכה לדברים הרבה שלא היה יכול לזכות בהם מקודם. ואכן אחד מתפקידיו המרכזיים של הרב הוא לעשות שלום בקהילה, לייעץ ולפשר בסכסוכים משפחתיים וציבוריים ולפסוק את הדין כשמתעוררת מחלוקת.

אמנם על הרב להכריע את הדין ולמצות את הדין עד תומו, אולם עליו לראות אף את השלום לנגד עיניו. לכן ישנה עדיפות לעתים לפנות לדרך הגישור והפשרה ולוותר על הדין הצרוף, לא משום שהדין אינו בטוח בעצמו שחרף דין כהלכה, אלא בעיקר משום שגדול השלום מן הדין.

15 מאמר "להיות רב בקיבוץ", חוברת "עמודים" מספר 650, ניסן התשס"א.

16 מלכים א פרק ג.

17 במאמרו "תפקידו של רב בתקופתנו", "יתד השבוע", כ"ד אדר התשנ"ו.

ז. ההכשרה הנדרשת

הואיל ותפקידיו של רב קהילה רבים ומגוונים, ההכשרה הנדרשת צריכה להיות מקיפה ומפורטת.

הכשרת הרב מתייחסת לשלושה מישורים:

המישור הראשון – בניית אישיותו ומנהיגותו של הרב על מנת שיוכל לשמש מנהיג רוחני ולהתוות חזון לבני קהילתו.

המישור השני – הקניית ידע תורני המחובר לחיי המעשה על מנת שהרב יהיה בקי בהלכה ויוכל לשמש פוסק הלכות ולהרביץ תורה כראוי בקהילתו.

המישור השלישי – הקניית מיומנויות קהילתיות וארגוניות על מנת שיוכל להיות שותף פעיל בתחומי גמילות חסדים והשכנת שלום בקהילתו.

ניתן דוגמאות אחדות לקורסים הנדרשים בתחומים השונים:

קורסים לבניית האישיות: הקניית יכולות לניהול זמן, הכרת ההיסטוריה היהודית (רקע, הכרת מצב יהדות התפוצות, זרמים ביהדות בעבר ובהווה), לימוד נושאים מרכזיים באמונה, התבוננות בתפילה ובדרך להפוך אותה לחוויה, התנהלות כלכלית נכונה, מנהיגות ובניית מנהיגות, סדנת חזון, תורת הנאום, שימור עצמי והתחדשות, הכנת דף מקורות וכתיבת מאמרים.

קורסים להקניית ידע תורני מעשי: מדיניות פסיקת הלכה, מעגל המשפחה (בר/בת מצווה, טהרת המשפחה, תכנון המשפחה, סידור קידושין, גירושין, טיפולי פוריות, עקרות, ביקור חולים, סוף החיים, לווייה, אבלות), חגי ישראל (הלכות פרקטיות לחגים), סת"ם, כשרות, גיור, מצוות התלויות בארץ, דיני ממונות, סידור קידושין, ענייני גירושין, הדרכת חתנים וכלות, קדושה בחיי אישות, רפואה והלכה (ניתוחי מתים, תרומת אברים), הלכות בית הכנסת, הלכות "קירוב רחוקים".

קורסים להקניית יכולות ארגוניות וקהילתיות: ניהול שיחה אישית, ניהול קונפליקטים, ליווי בעת משברים, גיוס כספים וארגון, עבודה עם ציבור הטרונגי, ניהול צוות, לימוד מבוגרים, הנחיית קבוצות, בניית קהילה,

מיפוי קהילה ועבודה עם הסביבה הרחבה, ייעוץ זוגי וחינוכי, הכרת הצרכים של בעלי מוגבלויות, טיפול בהתמכרויות (סמים, אינטרנט), התמודדות עם אלימות במשפחה, נפגעי תקיפה מינית, נטיות הפוכות.

חשוב שבמהלך ההכשרה יתקיימו מפגשים עם רבנים מכהנים על מנת ללמוד מניסיונם, ומהם הקשיים שבהם נתקלו במהלך עבודתם, ולשמוע על פרויקטים קהילתיים שיזמו רבנים בקהילותיהם.

כמו כן רצוי לקיים מפגשים עם גדולי ישראל, הן על מנת ללבן את הנושאים הנידונים בהכשרות הן כדי לאפשר התייעצות עמם בהמשך הדרך.

ח. החסרון בהעדר רב לקהילה

לסיום, ברצוני לדון אם קיים הברל משמעותי בין קהילה המונהגת על ידי רב לבין קהילה ללא רב בראשה. ואם אכן קיים הברל, מהי הנקודה המשמעותית ביותר שבה ניכרת נחיצות הרב?

ייתכן שקהילה ללא רב תתנהל ותתארגן למופת, ואף אפשר שלבני הקהילה תהיינה דמויות שונות העונות על מרבית התפקידים שהזכרנו (שיעורי תורה, פסיקת הלכות, בניית חזון, גמילות חסדים, השכנת שלום וגיבוש קהילתי), אך לקהילה כולה כיחידה אחת תחסר הדמות האמונה על ההנהגה הרוחנית - דמות מובילה ערכית ותורנית. דמות שתרום את הקהילה ותמשוך אותה מעלה מעלה. כקטר הרכבת המושך את הקרונות אחריו, כך נצרכת לקהילה דמות רוחנית משמעותית שתנהיג את הקהילה ותתווה לה חזון.

לכן, על אף שכל תפקידי הרב חשובים ונצרכים, ייעודם הנוסף הוא תמיכה במהותו העיקרית של הרב - לרומם את הקהילה רוחנית ואידאולוגית, ליצוק תכנים ראויים, לבנות חזון ולהתוות דרך.

סיכום

ראינו שתפקידי הרב רבים ומגוונים ומשתנים מקהילה לקהילה באופן היישום ובמינון. לבסוף מצאנו שהנהגה רוחנית היא התכלית - הרב אופן על בניית החזון ועל קידום בני הקהילה ככלל וכפרט.

לשם מילוי תפקידו בצורה הטובה ביותר על הרב לקבל הכשרה ראויה ומקיפה. כמו כן עליו להקשיב לדופק החיים של קהילתו, לעקוב אחר המתרחש בה, ולחפש נתיבים חדשים ללכבותיהם של חבריה. עליו להרחיב את תפקידי הרבנות ולהחילם על שטחים רבים ומגוונים ככל שניתן, ולהוות מודל לחיקוי מבחינה ערכית ורוחנית כך שבני הקהילה יוכלו להזדהות אתו ולצעוד אחריו.

לכן על הרב מצד אחד להיות מעורה בקהילתו כמה שיותר ומצד שני להיות מוגבה מעט ממנה כדי שיוכל להשפיע עליה ולהדריכה. להיות מעורב מחד, ולהיות המשפיע מאידך.

על רב הקהילה לבנות את תפקידו אט אט מתוך תיאום עם בני הקהילה. בניית התפקיד נעשית תוך כדי תנועה, מתוך זיהוי הצרכים הייחודיים ומטען הציפיות המסוימות של בני קהילתו. מנקודת מבט זו הרב הוא שליח ציבור הצריך להכיר ולהבין את רחשי הציבור. אך עליו להרים ולדחוף את בני קהילתו קדימה למימוש החזון שבו הוא מאמין.

